

Bölüm 1

TÜRK ANAYASA HUKUKUNUN BİLGİ KAYNAKLARI*

Kemal Gözler, *Türk Anayasa Hukuku Dersleri*,
Bursa Ekin Kitabevi Yayınları, Dördüncü Baskı, 2007.

“Türk anayasa hukukunun bilgi kaynakları”¹, Türk anayasa hukuku kurallarının bulunacağı yerleri ve bunların kapsamı hakkında bilgi edinilecek belgeleri ifade eder. Türk anayasa hukukunun bilgi kaynaklarını “mevzuat”, “yargı kararları” ve “bilimsel eserler” olmak üzere üçe ayırıp inceleyebiliriz:

I. MEVZUAT (ANAYASALAR, KANUNLAR, KANUN HÜKMÜNDE KARARNAMELER, VS.)

Şüphesiz anayasa hukukunun bilgi kaynakları arasında en önemlisi anayasalardır. Doğal olarak bir anayasal meseleyle karşılaşıldığında yapılması gereken ilk şey, o konuda anayasada bir kural olup olmadığına bakmaktır. Keza pek çok anayasal meselenin çözümü için, kanun, kanun hükmünde kararname, TBMM İçtüzüğü gibi çeşitli pozitif hukuk metinlerine bakmak gerekir. İşte bu tür pozitif hukuk metinlerinin hepsine birden genel olarak “mevzuat” denir. Mevzuatın bulunabileceği yerler, “resmî kaynaklar” ve “özel kaynaklar” olarak iki gruba ayrılabilir.

A. RESMÎ KAYNAKLAR

Resmî kaynaklar arasında *Resmî Gazete*, *Düstur*, *Külliyatlar* ve *TBMM Tutanak Dergisi* yer alır.

1. Resmî Gazete.- Resmî Gazete, Ankara’da 1920’de kurulmuştur. 1927’den beri düzenli olarak yayınlanmaktadır. Resmî Gazete, *RG* harfleriyle kısaltılır. Resmî Gazete, Başbakanlık Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü tarafından Ankara’da yayımlanmaktadır. Resmî Gazete kural olarak gündüzdür; ancak bazen acele yayınlanması lazım gelen bir metin için aynı gün ikinci bir sayı daha çıkarılır. Buna “mükerrer sayı” denir. *Resmî Gazetenin* 27 Haziran 2000 yılından bu yana olan sayılarına internet üzerinden <http://rega.basbakanlik.gov.tr> adresinden ücretsiz olarak ulaşılabilir ve bu sitede mevzuat araması yapılabilir. *Resmî Gazetenin* 1997-2000 yılları arasındaki sayılarına ise internet üzerinden ücretli bir site olan www.rega.com.tr adresinden ulaşılabilir. Her iki sitede de arama yapılabilir. Resmi Gazeteye atıf usulü örneğin şöyledir: *RG*, 9.9.2005, Sayı 25931, s.10.

* Bu konuda daha geniş bilgi için bkz.: Kemal Gözler, *Anayasa Hukukunun Metodolojisi*, Bursa, Ekin Kitabevi Yayınları, 1999, s.27-54.

1. Genel olarak hukukun bilgi kaynakları konusunda bkz.: Yaşar Karayalçın, *Hukukta Öğretim Kaynakları-Metod: Problem Çözme*, Ankara, BTHAE Yayınları, Dördüncü Baskı, 1994, s.48.

2. Düstur.- Osmanlı Devleti döneminde devlet mevzuatının bir araya getirilerek bastırılması ilk defa 1851 yılında gerçekleştirilmiştir. Fakat bu alanda ilk önemli eser, “Düstur” adı altında 1863 yılında çıkarılma başlanmıştır. Düsturun Cumhuriyet döneminde de yayınlanmasına devam edilmektedir. Bu eser beş gruba (tertime) ayrılır: *Birinci Tertip*: 1908 yılına kadar yayınlanan mevzuatı içerir. *İkinci Tertip*: 1908-1920 yıllarını kapsar. 12 cilttir. *Üçüncü Tertip*: 23 Nisan 1923’ten 27 Mayıs 1960 tarihine kadar yayınlanan kanunları içerir. Toplam 41 cilttir. *Dördüncü Tertip*: 27 Mayıs 1960 ile 7 Eylül 1961 tarihleri arasında Millî Birlik Komitesi ve Kurucu Meclis tarafından yayınlanan kanunlar bir cilt halinde dördüncü tertip düstur olarak basılmıştır. *Beşinci Tertip*: 1 Kasım 1961 tarihinden bu güne yayınlanan kanunlar beşinci tertibi oluşturur. Düstura atıf usûlü genellikle şöyledir (örnek): *Düstur*, Tertip 5, Cilt 22, s.3.

3. Külliyatlar.- Anayasa, anayasa değişiklikleri, kanun, kanun hükmünde kararname, tüzük ve Bakanlar Kurulu kararıyla yürürlüğe konulan yönetmelikler, Başbakanlık Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü tarafından yayınlanan şu değişik yapraklı ciltler şeklinde olan şu külliyatlarda toplanmıştır: *Yürürlükteki Kanunlar Külliyatı* (8 Cilt), *Mülga kanunlar külliyatı* (2 Cilt), *Kanun Hükmünde Kararnameler Külliyatı* (1 Cilt), *Yürürlükteki Tüzükler Külliyatı* (3 Cilt), *Yönetmelikler Külliyatı* (3 Cilt). Bu külliyatlar, Başbakanlık Basımevi Döner Sermaye İşletmesi Müdürlüğü tarafından CD olarak da çıkarılmıştı. 2004 yılından sonra bu külliyatların tekrar basılıp basılmadığını, değişik yapraklarının güncelleştirilip güncelleştirilmediği tespit edemedik. Artık bu külliyatlara ihtiyaç da kalmamıştır; çünkü bunlara internet üzerinden Başbakanlık “Mevzuat Bilgi Sistemi”nden (<http://mevzuat.basbakanlik.gov.tr>) ulaşılabilmekte ve burada mevzuat araması yapılabilmektedir.

4. TBMM Tutanak Dergisi.- Eski adı *Zabıt Ceridesi* olan *Tutanak Dergisi*, Türkiye Büyük Millet Meclisinde yapılan Genel Kurul görüşmelerinin tutanaklarını ve bu görüşmelere dayanak teşkil eden metinleri, özellikle kanun teklif ve tasarılarını, komisyon raporlarını vs. içerir. Şu halde bir anayasa değişikliği teklif veya tasarı metinlerinin gerekçesini ve bu metinde komisyonlarda ne gibi değişiklikler olduğunu tespit etmek için tutanak dergilerine bakmak gerekir. Dolayısıyla anayasa değişikliklerinin ve kanunların hazırlık çalışmaları için *TBMM Tutanak Dergisi* çok önemli bir kaynaktır. Türkiye Büyük Millet Meclisi tutanaklarına internet üzerinden www.tbmm.gov.tr adresinden de ulaşılabilir (<http://www.tbmm.gov.tr/tutanak/tutanaklar.htm>). Kanun tasarı ve teklif bilgileri, Cumhurbaşkanının geri ve gönderme gerekçeleri gibi bilgilere de http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/kanunlar.sorgu_baslangic adresinden ulaşılabilir.

1961 Anayasasının hazırlık çalışmaları için *Temsilciler Meclisi Tutanak Dergisine* bakmak gerekir. 1982 Anayasasının hazırlık çalışmaları için ise *Danışma Meclisi Tutanak Dergisine* bakılabilir. Bunlar internette yoktur. Bunları büyük kütüphanelerde aramak gerekir.

B. ÖZEL KAYNAKLAR

Yukarıda belirtilen resmî kaynakların dışında birçok özel kişinin yaptığı anayasa derlemeleri ve anayasa hukukuyla ilgili kanun derlemeleri de vardır.

- Suna Kili ve Şeref Gözübüyük (der.), *Türk Anayasa Metinleri*, Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2000 (Bu derleme 1808'den bu yana bütün Türk anayasalarını ve anayasal belgelerini içermektedir).
- Server Tanilli (der.), *Anayasalar ve Siyasal Belgeler*, İstanbul, Cem Yayınevi, 1976. (Bu derleme 1808'den bu yana bütün Türk anayasalarını [1982 Anayasası hariç] ve anayasal belgelerini ve keza bazı yabancı anayasaları içermektedir).
- Kazım Öztürk (der.), *Türkiye Cumhuriyeti Anayasası*, Ankara, Ajans Türk Matbaası, 1966, 2 cilt. (Bu derleme 1961 Anayasasının hazırlık çalışmalarını içermektedir).
- Osman Selim Kocahanoğlu (der.), *Gereğçeli ve Açıklamalı Anayasa*, İstanbul, Temel Yayınları, 1993, 636 s. (1982 Anayasasının hazırlık çalışmalarını içermektedir).
- Nemei Yüzbaşıoğlu (der.), *Anayasa Hukukunun Temel Metinleri*, İstanbul, Beta, 2003, 606 s.
- Mehmet Akad ve Abdullah Dinçkol (der.), *1982 Anayasası: Madde Gereğçeleri ve Maddelerle İlgili Anayasa Mahkemesi Kararları*, İstanbul, Alkım, 1998.
- Ömer İzgi ve Zafer Gören (der.), *T. C. Anayasasının Yorumu*, Ankara, TBMM Yayınları, 2002, 2 Cilt. (Anayasa maddeleriyle ilgili Anayasa Mahkemesi kararlarından özetler ve doktrinden yapılmış bazı alıntılar içerir).
- Kemal Gözler (der.), *Türk Anayasaları*, Bursa, Ekin Kitabevi Yayınları, 1999.
- Kemal Gözler (der.), *Türkiye Cumhuriyeti Anayasası*, Bursa, Ekin Kitabevi Yayınları, 2006. (Her yıl yeni baskısı yapılır).

Türk anayasa metinlerine internet üzerinden pek çok adresten ulaşılabilir. Örneğin: www.anayasa.gen.tr; www.anayasa.gov.tr; www.tbmm.gov.tr.

Gerek anayasa, gerekse kanun metinlerine çeşitli özel kuruluşların hazırladıkları mevzuat sitelerinden de ulaşılabilir. Bunlar genellikle ücretlidir. Bunların arasında www.kazanci.com.tr adresindeki yer alan “Kazancı Mevzuat Bilgi Bankası” ve www.mevbank.com adresinde yer alan “Lebib Yalkın Yayınları Mevzuat Portalı” sayılabilir.

Mevzuat ararken, internette, o mevzuatla ilgili olan kamu kurum ve kuruluşunun web sayfaları da ziyaret edilebilir. Örneğin TBMM İçtüzüğü, TBMM'nin internet sitesinden (www.tbmm.gov.tr) indirilebilir. Anayasa Mahkemesinin Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usûlleri Hakkında Kanun ve keza Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü Anayasa Mahkemesinin internet sitesinden (www.anayasa.gov.tr) sağlanabilir.

II. YARGI KARARLARI

Türk anayasa hukukunun diğer kaynakları yüksek mahkemelerinin vermiş olduğu kararlardır. Bu yüksek mahkemelerin başında haliyle Anayasa Mahkemesi gelir.

A. ANAYASA MAHKEMESİ KARARLARI

Bir anayasal mesele hakkında anayasada kural yoksa o konuda Anayasa Mahkemesinin kararlarına bakmak gerekir. Keza bir anayasal mesele hakkında Anayasada kural olsa bile bu kuralın Anayasa Mahkemesinin tarafından nasıl yorumlan-

diğını bilmek gerekir. Bunun için de yine Anayasa Mahkemesi kararlarına başvurmak lazımdır.

Anayasa Mahkemesi kararları *Resmî Gazetede* ve *Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisinde* yayınlanmaktadır. Genellikle *AMKD* şeklinde kısaltılan *Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisinin* ilk sayısı 1964 yılında yayınlanmıştır. En son 41'nci sayısı yayınlanmıştır. Bu Dergi üniversite kütüphanelerinde genellikle bulunmaktadır. Anayasa Mahkemesi kararlarına örnek olarak şu şekilde atıf yapılır: Anayasa Mahkemesi, 5 Nisan 2005 tarih ve E.2004/100, K.2005/16 Sayılı Karar, *AMKD*, Sayı 41, s.465-479. Türk Anayasa Mahkemesi kararlarına Anayasa Mahkemesinin resmî internet sitesindeki “kararlar bilgi bankası”ndan ulaşmak mümkündür (www.anayasa.gov.tr/general/kararbilgibank.asp). Anayasa Mahkemesi kararları hakkında şu değişir yapraklı dört ciltlik derlemeyi de zikretmek gerekir: Mustafa S. Aykonu ve E. Aydın Özkul, *Anayasa Yargısı*, Ankara, Anayasa Mahkemesi Yayınları, IV Cilt (1981'den beri). Anayasa Mahkemesinin bazı önemli kararlarından özetlere şu kaynaktan da ulaşılabilir: Mehmet Akad ve Abdullah Dinçkol, *1982 Anayasası: Madde Gereğçeleri ve Maddelerle İlgili Anayasa Mahkemesi Kararları*, İstanbul, Alkim, 1998. Aynı şekilde benzer özetlere şu derlemeden de ulaşılabilir: Ömer İzgi ve Zafer Gören, *T. C. Anayasasının Yorumu*, Ankara, TBMM Yayınları, 2002, 2 Cilt.

Keza Anayasa Mahkemesi kararlarına Kazancı Yayınları tarafından hazırlanan ve www.kazanci.com.tr adresinde bulunan “Kazancı İçtihat Bilgi Bankası”ndan da ulaşılabilmekte ve bu kararlarda arama yapılabilir. Anayasa Mahkemesi kararına bir internet sitesinden ulaşılmış ise, bu karara atıf yapılırken kaynak olarak Anayasa Mahkemesi kararının tarih ve sayı numaralarından sonra internet sitesinin adresi belirtilmelidir. Örneğin: Anayasa Mahkemesi, 4 Mayıs 2006 tarih ve E.2006/21, K.2006/57 Sayılı Karar, <www.anayasa.gov.tr/eskisite/KARARLAR/IPTALITIRAZ/K2006/K2006-57.htm>.

B. DİĞER YÜKSEK MAHKEME KARARLARI

Anayasa Mahkemesi dışındaki diğer yüksek mahkemelerin pek çok kararı da anayasa hukukuyla ilgilidir. Bu nedenle Danıştay, Yargıtay, Askerî Yüksek İdare Mahkemesi, Uyuşmazlık Mahkemesi gibi yüksek mahkemelerin kararlarının nelerde bulunacaklarını da bilmek gerekir.

1. Danıştay Kararları.- Danıştay kararları 1937-1971 yılları arasında *Danıştay Kararlar Dergisinde*; 1971-2002 yılları arasında *Danıştay Dergisinde* yayınlanmıştır. 2003 yılından itibaren ise Danıştay kararları *Danıştay Kararlar Dergisi* isimli yeni bir dergide yayınlanmaya başlanmıştır. Bu dergi yılda üç defa çıkmaktadır. Danıştay kararlarına örneğin şöyle atıf yapılır: Danıştay Sekizinci Dairesi, 27 Haziran 2000 Tarih ve E.1998/5912, K.2000/4951 Sayılı Karar, *Danıştay Dergisi*, Sayı 104, s.415-418. Danıştayın pek çok emsal kararına “Danıştay Bilgi Bankası Karar Erişim Sistemi”nden (www.danistay.gov.tr) ücretsiz olarak ulaşılabilir ve burada karar araması yapılabilir. Danıştayın pek çok kararına kararına www.kazanci.com.tr adresinde yer alan “Kazancı İçtihat Bilgi Bankası”ndan da ulaşılabilir ve burada arama yapılabilir (ücretlidir).

2. Yargıtay Kararları.- Yargıtay kararları *Yargıtay Kararlar Dergisinde* (YKD) yayınlanmaktadır. Bu dergi YKD şeklinde kısaltılmaktadır. Yargıtayın emsal kararlarına ayrıca internet üzerinden www.yargitay.gov.tr adresinden ulaşılabilir ve burada karar araması yapılabilir. Yargıtay kararlarına şu şekilde atıf yapılır: Yargıtay Dördüncü Hukuk Dairesi, 17 Kasım 1986 Tarih ve E.1986/4898, K.1986/7786 Sayılı Karar, *Yargıtay Kararlar Dergisi*, Cilt 13, Sayı 2, s.200. Yargıtay kararlarına www.kazanci.com.tr adresinde yer alan “Kazancı İçtihat Bilgi Bankası”ndan da ulaşılabilir.

4. Askerî Yüksek İdare Mahkemesi Kararları.- Askerî Yüksek İdare Mahkemesinin kararları *Askerî Yüksek İdare Mahkemesi Dergisinde* yayınlanmaktadır. Bu dergi, *AYİMD* şeklinde kısaltılmaktadır. Bu derginin en son 2006 yılında 21’nci sayısı yayınlanmıştır. Askerî Yüksek İdare Mahkemesinin kararlarına internet üzerinden www.msb.gov.tr/prgs/ayim/Ayim_kararlar.asp adresinden ulaşılabilir. Askerî Yüksek İdare Mahkemesi kararlarına atıf usûlü örneğin şöyledir: Askerî Yüksek İdare Mahkemesi İkinci Dairesi, 28 Mart 2001 Tarih ve E.2000/583, K.2001/253, *Askerî Yüksek İdare Mahkemesi Dergisi*, Sayı 16, s.260-266.

5. Askerî Yargıtay Kararları.- Askerî Yargıtay kararları *Askerî Yargıtay Kararlar Dergisi* ve *Askerî Yargıtay Dergisinde* yayınlanmaktadır. Askerî Yüksek İdare Mahkemesinin içtihadı birleştirme kararlarına internet üzerinden [www.msb.gov.tr/Birimler/AsYargitay060603GD/ ictihatlar/ictihat.htm](http://www.msb.gov.tr/Birimler/AsYargitay060603GD/ictihatlar/ictihat.htm) adresinden ulaşılabilir.

6. Uyuşmazlık Mahkemesi Kararları.- Uyuşmazlık Mahkemesinin kararlarının yayınlandığı bir dergi yoktur. Uyuşmazlık Mahkemesinin kararları *Resmî Gazetede* yayınlanmaktadır. Dolayısıyla bu kararları Resmî Gazetede aramak gerekir. Uyuşmazlık Mahkemesinin bir internet sitesi yoktur (Ekim 2006). Bununla birlikte Uyuşmazlık Mahkemesi kararlarına “Kazancı İçtihat Bilgi Bankası”ndan (www.kazanci.com.tr) da ulaşılabilir. Uyuşmazlık Mahkemesi kararlarına atıf usûlü örneğin şöyledir: Uyuşmazlık Mahkemesi, 4 Ekim 2004 Tarih ve E.2004/34, K.2004/55 Sayılı Karar, *Resmî Gazete*, 10 Aralık 2004, Sayı 25666.

7. Yüksek Seçim Kurulu Kararları.- Yüksek Seçim Kurulu bir yüksek mahkeme, bir yargı organı değildir. Ama seçim uyuşmazlıklarını hakkında kesin karar verme yetkisine sahip bur yüksek kuruldur. Yüksek Seçim Kurulunun kararları Türk seçim hukukunun, dolayısıyla Türk anayasa hukukunun bir kısmının doğrudan doğruya kaynağıdır. Yüksek Seçim Kurulunun önemli kararları *Resmî Gazete*’de yayınlanır. Örneğin Yüksek Seçim Kurulu, 26 Şubat 2005 Tarih ve 19 Sayılı Karar, *Resmî Gazete*, 2 Mart 2005, Sayı 25743. Yüksek Seçim Kurulunun internet sitesi (nihayet!) 2006 yılında açılmıştır (www.ysk.gov.tr). Yüksek Seçim Kurulunun kararlarının yayınlandığı özel bir dergi yoktur. Bununla birlikte kararların toplandığı çeşitli yayınlar söz konusudur. Örneğin: *Yüksek Seçim Kurulu Kararları: 1991-1992 Yılları*, Ankara, 1993; *Yüksek Seçim Kurulu Kararları: 1993-1994 Yılları*, Ankara, 1996; *Yüksek Seçim Kurulu İlke Kararları: 1995-1996-1997 Yılları*, Ankara, 1999. YSK’nin kararlarına kendi internet sitesinden ulaşmak mümkün değildir. 1985 yılından bu yana Resmî Gazetede yayınlanmış olan Yüksek Seçim Kurulu kararları listesine ve bu kararların yayınlandığı Resmî Gazete linklerine elektronik Resmî Gazetenin “fihrist”inde (<http://rega.basbakanlik.gov.tr/Fihrist/fihrist.asp>) “MEVZUAT TÜRÜ” kutucuğunda “YÜKSEK SEÇİM KURULU KARARLARI”nı seçip, “BUL”a tıklayarak elde edebilirsiniz.

III. BİLİMSEL ESERLER

Türk anayasa hukukunun üçüncü bilgi kaynağı bilimsel eserlerdir. Bilimsel eserler genel eserler, monografiler ve makaleler olarak üç grup altında toplanabilir. Genel eserler Türk anayasa hukukunun bütünü hakkında bilgi verirler. Monografiler Türk anayasa hukuku alanında belirli bir konuyu derinlemesine inceleyen kitaplardır. Örneğin kanun hükmünde kararname üzerine yazılmış bir kitap bir monografidir. Makaleler ise belirli bir konu hakkında yazılmış ve bir monografi teşkil etmeyecek uzunlukta kısa inceleme yazılarıdır. Makaleler dergilerde yayınlanır.

A. GENEL ESERLER

Türk anayasa hukuku alanında yazılmış başlıca genel eserler şunlardır:

- ALDIKAÇTI (Orhan), *Anayasa Hukukumuzun Gelişmesi ve 1961 Anayasası*, İstanbul, İ.Ü. Hukuk Fakültesi Yayınları, Dördüncü Baskı, 1982, 410 s.
- ARSEL (İlhan), *Türk Anayasa Hukukunun Umumî Esasları* (Birinci Kitap: Cumhuriyetin Temel Kuruluşu), Ankara, Mars Matbaası, 1965, 471 s.
- BAŞGİL (Ali Fuat), *Esas Teşkilat Hukuku: Türkiye Siyasi Rejimi ve Anayasa Prensipleri* (Cilt I, Fasikül I), İstanbul, Baha Matbaası, 1960, 272 s.
- DAL (Kemal), *Türk Esas Teşkilât Hukuku*, Ankara, Bilim Yayınları, İkinci Baskı, 1986, 304 s.
- ERDOĞAN (Mustafa), *Anayasa Hukukuna Giriş*, Ankara, Orion, 2005, 320 s.
- ESEN (Bülent), *Türk Anayasa Hukuku*, Ankara, Ayyıldız Matbaası, 1971, 156 s.
- GÖREN (Zafer), *Anayasa Hukukuna Giriş*, İzmir, Barış Yayınları, 1997, 558 s.
- GÖZLER (Kemal), *Türk Anayasa Hukuku*, Bursa, Ekin Kitabevi, 2000, 1071 s.
- GÖZLER (Kemal), *Türk Anayasa Hukuku Dersleri*, Bursa, Ekin Kitabevi Yayınları, 2000, 560 s.
- İBA (Şeref), *Anayasa ve Siyasal Kurumlar*, Ankara, Turhan Kitabevi, 2006.
- ÖZBUDUN (Ergun), *Türk Anayasa Hukuku*, Ankara, Yetkin Yayınları, Sekizinci Baskı, 2005, 436 s.
- ÖZÇELİK (Selçuk), *Esas Teşkilât Hukuku Dersleri (İkinci Cilt: Türkiye'nin Siyasal Rejimi ve Müesseseleri)*, İstanbul, İ.Ü. Hukuk Fakültesi Yayınları, 1976, 305 s.
- RUMPF (Christian), *Türk Anayasa Hukukuna Giriş*, Ankara, 1995, 201 s.
- SABUNCU (Yavuz), *Anayasaya Giriş*, Ankara, İmaj Yayınevi, Onikinci Baskı, 2006, 403 s.
- SOYSAL (Mümtaz), *100 Soruda Anayasanın Anlamı*, İstanbul, Gerçek Yayınevi, Onbirinci Baskı, 1997, 281 s.
- TANÖR (Bülent) ve YÜZBAŞIOĞLU (Necmi), *1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku*, İstanbul, Beta, 7. Baskı, 2005, 536 s.
- Bunlara şu iki “pratik çalışma” kitabını da eklemek gerekir:
- TUNÇ (Tunç) ve BİLİR (Faruk), *Anayasa Hukuku Uygulamaları*, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, İkinci Baskı, 2003, 137 s.
- TURHAN (Mehmet) ve GÜVEN (Serhat), *Anayasa Hukuku Pratik Çalışmaları*, Ankara, Naturel, 2005, 276 s.
- ODER (Bertil Emrah) ve KANADOĞLU (O. Korkut), *Aktif Öğrenme İçin Anayasa Hukuku Pratik Çalışmaları*, İstanbul, Beta Yayınları, 2001, 120 s.

B. MONOGRAFİLER

Anayasa hukukunu bütünüyle inceleyen sistematik eserlerin aksine, monografiler bu hukuk dalındaki sadece bir konuyu derinlemesine inceler. Bu tür eserler, inceledikleri konunun ince ayrıntılarına kadar iner. Yüksek lisans tezleri, doktora tezleri, eskiden mevcut olan doçentlik tezleri ve profesörlük takdim çalışmaları monografik nitelikte eserlerdir. Tüm anayasa hukuku monografilerinin bir listesini yapmak mümkün değildir. Burada monografilere örnek olsun diye birkaç çalışmayı sadece zikrediyoruz:

- ANAYURT (Ömer), *Türk Anayasa Hukukunda Toplanma Hürriyeti*, İstanbul, Kazancı Yayınları, 1998, 208 s.
- BİLİR (Faruk), *Türkiye’de Milletvekiliği ve Milletvekiliğinin Sona Ermesi*, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, 2001, 194 s.
- HAKYEMEZ (Yusuf Şevki), *Egemenlik Kavramı*, Ankara, Seçkin, 2004, 320.
- İBA (Şeref), *Türkiye’de Meclis Başkanlığı ve Başkanlık Divanı*, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, 2001, 296 s.
- KANADOĞLU (Korkut), *Anayasa Mahkemesi*, İst, Beta, 2004, 316 s.
- KUZU (Burhan), *Olağanüstü Hal Kavramı ve Türk Anayasa Hukukunda Olağanüstü Hal Rejimi*, İstanbul, Kazancı Yayınları, 1993, 487 s.
- METİN, (Yüksel), *Ölçülülük İlkesi*, Ankara, Seçkin Yayınları, 2002.
- ONAR (Erdal), *1982 Anayasasında Anayasayı Değiştirme Sorunu*, Ankara, 1993, 201 s.
- ÖDEN (Merih), *Türk Anayasa Hukukunda Eşitlik İlkesi*, Ankara, Yetkin Yayınları, 2003, 409 s.
- ŞAHBAZ (İbrahim), *Yarı Doğrudan dem Kurumu Olarak Referandum ve Türkiye*, Ankara, Yetkin, 2006, 359 s.
- TURHAN (Mehmet), *Hükümet Sistemleri ve 1982 Anayasası*, Ankara Gündoğan Yayınları, İkinci Baskı, 1993, 211 s.
- TÜLEN (Hikmet), *Türk Anayasa Hukukunda Bakanların Cezaî Sorumluluğu ve Meclis Soruşturması*, Konya, Mimoza, 1999, 204 s.

C. MAKALELER: DERGİLER (SÜRELİ YAYINLAR)

Makaleler, monografi gibi sadece tek bir konuyu inceleyen ama monografiden çok daha kısa olan çalışmalardır. Makaleler bilimsel ve meslekî dergilerde yayınlanırlar. Burada Türk anayasa hukuku alanında yazılmış bütün makalelerin listesini yapmak haliyle imkansızdır. Aşağıdaki makaleler sırf örnek oluşturması için bir iki makale örneği verilmiştir:

- ARSLAN (Zühtü), “Temel Hak ve Hürriyetlerin Sınırlanması: Anayasanın 13. Maddesi Üzerine Bazı Düşünceler”, *Anayasa Yargısı*, Ankara, Anayasa Mahkemesi Yayınları, 2002, Cilt 19, s.216-231.
- HAKYEMEZ (Yusuf Şevki), “2001 Yılında Yapılan Anayasa Değişikliklerinin Siyasal Parti Özgürlüğü Üzerindeki Etkileri”, *Anayasa Yargısı*, Ankara, Anayasa Mahkemesi Yayınları, 2002, Cilt 19, 550-572.
- SEVİNÇ (Murat), “Güncel Gelişmeler Işığında 1982 Anayasasına Göre Cumhurbaşkanını”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt 57, Sayı 2, Nisan-Haziran 2002, s.107-135.
- TURHAN (Mehmet), “Anayasaya Aykırı Anayasa Değişiklikleri”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt XXXIII, 1976, Sayı 1-4, s.63-104.

Makalelere ulaşmak için bunların yayınlandıkları dergilerin bilinmesi gerekir. Türkiye’de anayasa hukukuna has bir bilimsel dergi yoktur. Anayasa hukuku alanındaki makaleler genel hukuk, yahut siyasal bilim, hatta kamu yönetimi dergilerinde yayınlanmaktadır. Anayasa hukuku alanında makalelerin bulunabileceği başlıca dergiler şunlardır:

Amme İdaresi Dergisi
Ankara Barosu Dergisi
Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi
Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi
Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
Hukuk Araştırmaları
Hukuk Dünyası
İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi
İnsan Hakları Yıllığı
İstanbul Barosu Dergisi
İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası
Kazancı Hukuk Dergisi
Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
Türkiye Barolar Birliği Dergisi
Yasa Hukuk Dergisi

- *Anayasa Yargısı*, Ankara, Anayasa Mahkemesi Yayınları, Yılda Bir Kez (Bu yayın Anayasa Mahkemesinin kuruluş yıldönümü münasebetiyle yılda bir kere Nisan ayında düzenlenen sempozyumlarda sunulan bildiri metinlerini kapsamaktadır. Türk anayasa hukukunun önemli bir bilgi kaynağı hâline gelmiştir. En son 21’nci cildi yayınlanmıştır. Son ciltlere www.anayasa.gov.tr/ayargi.htm adresinden ulaşmak da mümkündür).

Yasama Dergisi, Ankara, Yasama Derneği Yayını, 3 Aylık. TBMM yasama uzmanlarının kurduğu yasama derneği tarafından 2006 yılında çıkarılmaya başlanmıştır. İlk sayısı çıkmıştır. Dergide yayınlanan makalelere ücretsiz olarak http://www.yasader.org/web/yasama_dergisi/ adresinden ulaşılabilir. Bir anayasa hukuku dergisinin olmadığı ülkemizde, bu dalın bir alt dalı olan yasama hukuku konusunda dergi çıkarılması başlı başına bir başarı örneğidir. Bu derginin sürekli olarak çıkmasını diliyoruz.

Maalesef yukarıda saydığımız dergilerinin çoğunluğu düzenli aralıklarla çıkmamaktadır. Yukarıda sayılan akademik dergilerin yanında *Türkiye Günlüğü* (www.turkiyegunlugu.org), *Birikim* (www.birikimdergisi.com/birikim/), *Toplum ve Bilim* (www.birikimdergisi.com/birikim/toplumbilim.aspx), *Yeni Türkiye* (www.yeniturkiye.com), *Liberal Düşünce* (www.liberte.com.tr/query_mag.php?mag_id=2), *Demokrasi Platformu* gibi kitapçılarda ve bazen gazete bayilerinde satılan, uzman olmayan okuyucu kitlesine hitap eden dergilerde de doğrudan veya dolaylı olarak anayasa hukukunu ilgilendiren makalelere rastlanabilir. Bunlara son yıllarda çıkan *Güncel Hukuk*, *HPD*, *Günışığı Hukuk Dergisi*, *Yeni Hukuk* gibi “popüler” aylık hukuk dergilerini de eklemek gerekir. Bunlarda da zaman zaman anayasa hukukunu ilgilendiren kısa makaleler bulunmaktadır.

D. İNTERNET KAYNAKLARI

Aşağıdaki internet sitelerinden anayasa hukuku hakkında çeşitli bilgiler edinilebilir.

1. **“Türk Anayasa Hukuku Sitesi”** (www.anayasa.gen.tr)- Kemal Gözler’in editörlüğünde hazırlanan bu siteden anayasa hukukunun mevzuat, içtihat ve bilimsel eserler (kitap ve makale) gibi bazı bilgi kaynaklarına ulaşılabilir.

2. **“Yaşayan Anayasa”** (www.yasayananayasa.ankara.edu.tr)- Bu site Levent Gönenç, Ozan Ergül ve Ersoy Kontacı tarafından hazırlanmaktadır. Türk Anayasa pratiği alanındaki güncel gelişmeler bu siteden izlenebilir.

KAYNAK TARAMA

Yukarıda Türk anayasa hukukunun bilgi kaynaklarını gördük. Ancak aranan kaynağın bulunabilmesi için ilk önce kaynak taraması yapmak gerekir. Kaynak taraması yapmanın çeşitli usülleri vardır. İlk usül kütüphaneye giderek kataloglardan (çekmecelerdeki fişlerden) kaynak taraması yapmadır (Yeni kütüphanelerde bu usul yoktur). İkinci usül bilgisayarla kaynak taramadır. Bu usûlde kaynak taramayı yapmak için çoğunlukla kütüphaneye de gitmeye gerek yoktur. Aşağıdaki kütüphanelerde internet aracılığıyla kaynak taraması yapılabilir:

Millî Kütüphane: <http://www.mkutup.gov.tr>

Kitap Tarama: <http://www.mkutup.gov.tr/veritabani.html>

Makale Tarama: <http://194.27.216.4/cgi-bin/WebObjects/Makale>

Türkiye Büyük Millet Meclisi Kütüphanesi: <http://www.tbmm.gov.tr/kutuphane.htm>

ULAKBİM Sosyal Bilimler Veri Tabanı: www.ulakbim.gov.tr/cabim/vt/uvt/sbvt/

Ankara Üniversitesi Kütüphaneleri: <http://www.ankara.edu.tr/kutuphane/>

A.Ü. Hukuk ve SBF Kütüphanelerinde Arama: <http://papyrus.ankara.edu.tr/web/catalog/search.php>

İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kütüphanesi: http://www.istanbul.edu.tr/hukuk/kitap_arama.htm

Gazi Üniversitesi Merkez Kütüphanesi: <http://bliss.gazi.edu.tr>

Koç Üniversitesi Merkez Kütüphanesi: <http://www1.ku.edu.tr/main/library/>

Bilkent Üniversitesi Merkez Kütüphanesi: <http://bliss.bilkent.edu.tr>

Anadolu Üniversitesi Merkez Kütüphanesi: <http://kybele.anadolu.edu.tr/>

Uludağ Üniversitesi Merkez Kütüphanesi: <http://kybele.uludag.edu.tr/>

Piyasa da bulunan kitaplar bakımından www.turhankitabevi.com.tr, www.seckin.com.tr veya www.hukukmarket.com adreslerinden tarama yapılabilmekte ve bulunursa kitap sipariş edilebilmektedir.

DAHA FAZLASI İÇİN

Kemal Gözler, *Anayasa Hukukunun Metodolojisi*, Bursa, Ekin Kitabevi Yayınları, 1999, s.1-130.

Yaşar Karayalçın, *Hukukta Öğretim-Kaynaklar-Metod: Problem Çözme*, Ankara, BTHAE Yayınları, Dördüncü Baskı, 1994.

Zeynel Dinler, *Bilimsel Araştırma ve İnternet'e Bağlı Bilgi Merkezleri El Kitabı*, Bursa, Ekin Kitabevi Yayınları, 1998.

Halil Seyidoğlu, *Bilimsel Araştırma ve Yazma El Kitabı*, İstanbul, Güzem Yayınları, Yedinci Baskı, 1997.

ANAHTAR TERİMLER

Bilgi kaynağı

Düster

Kaynak tarama

Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi

Resmî Gazete

TBMM Tutanak Dergisi

Mükerrer Sayı

Tertip

Külliyyat

BAZI İNTERNET ADRESLERİ

<http://www.anayasa.gen.tr>

<http://www.anayasa.gov.tr>

<http://www.rega.com.tr>

<http://www.basbakanlik.gov.tr>

<http://www.tbmm.gov.tr>

<http://www.yargitay.gov.tr>

<http://www.ysk.gov.tr>

<http://www.kazanci.com.tr>

<http://www.turkhukuk sitesi.com>

<http://kitap.mkutup.gov.tr>

<http://papyrus.ankara.edu.tr>

<http://bliss.gazi.edu.tr>

<http://bliss.bilkent.edu.tr>

<http://kybele.anadolu.edu.tr/>

<http://www.idealhukuk.com>

<http://www.ideefixe.com.tr>

<http://www.seckin.com.tr>

<http://www.hukukmarket.com>

ÖDEVLER

ÖDEV 1.1: Öğrenim gördüğünüz fakültenizin kütüphanesinde veya üniversitenizin merkez kütüphanesinde aşağıda listelenen kaynakların bulunup bulunmadığını araştırınız. Varsa bunların yerini (ve numaralarını öğreniniz) ve bunların her birini tek tek alıp inceleyiniz. Bunlardan örnek olarak birkaç kanun, karar, vs.nin metnini fotokopi ettiriniz. Keza söz konusu kaynaklara kütüphanenizden ulaşıp ulaşamadığınızı araştırınız. Aradığınız bu kaynaklar ve veri tabanları kütüphanede yoksa bunlara kütüphanenin abone olması için kütüphane müdürlüğüne başvurunuz.

- *Resmî Gazete*
- *Düstur*
- *TBMM Tutanak Dergisi*
- *Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi*
- *Danıştay Dergisi*
- *Danıştay Kararlar Dergisi*
- *Yargıtay Kararlar Dergisi*
- *Askerî Yüksek İdare Mahkemesi Dergisi*
- *Anayasa Yargısı* (22 Cilt) Sempozyum Kitapları
- *Anayasa Yargısı* (4 Cilt) Karar Derlemesi

ÖDEV 1.2: Kütüphanenize giderek yukarıda s.8-9'da yer alan anayasa hukuku genel eserlerinden hangilerinin bulunduğunu tespit ediniz. Bunların yerlerini öğreniniz. Çünkü bunlara sık sık ihtiyacınız olacaktır. Bunları tek tek alıp inceleyiniz. Söz konusu kitaplardan kütüphanede eksik olan varsa bunun alınması için kütüphane müdürlüğüne başvurunuz.

ÖDEV 1.3: Kütüphanenize giderek yukarıda s.10'da yer alan dergilerden hangilerinin bulunduğunu tespit ediniz. Bunların yerlerini öğreniniz. Çünkü bunlara sık sık ihtiyacınız olacaktır. Bunları tek tek alıp inceleyiniz. Söz konusu kitaplardan kütüphanede eksik olan varsa bunun alınması için kütüphane müdürlüğüne başvurunuz.

ÖDEV 1.4: Seçeceğiniz bir konu (örneğin izleyen bölümde göreceğimiz "Tanzimat Fermanı" veya "İslahat Fermanı" hakkında fakülteniz kütüphanesine veya üniversiteniz merkez kütüphanesine giderek, önce kataloglardan (çekmecelerdeki fişlerden, sadece eski kütüphanelerde vardır); sonra da bilgisayar üzerinden kütüphaneniz kataloğundan ve s.11'de belirtilen adreslerden kaynak taraması yapınız.

TEST

SORU 1.1: Aşağıdakilerden hangisi Türk anayasa hukukunun "resmî bilgi kaynakları" arasında yer almaz?

- a) Resmî Gazete
- b) Düstur
- c) Yürürlükteki Kanunlar Külliyesi
- d) TBMM Tutanak Dergisi
- e) Öztürk, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası

SORU 1.2: 1808 tarihli Sened-i İttifakın metnini aşağıdaki kaynaklardan hangisinde bulabiliriz?

- a) Özbudun, *Türk Anayasa Hukuku*
- b) Öztürk, *Türkiye Cumhuriyeti Anayasası*
- c) Kili ve Gözübüyük, *Türk Anayasa Metinleri*.
- d) Kocahanoğlu, *Gerekçeli ve Açıklamalı Anayasa*
- e) Gözler, *Türk Anayasa Hukuku*

SORU 1.3: Bir anayasa değişikliği hakkında Anayasa Komisyonunun hazırladığı raporu aşağıdaki kaynaklardan hangisinde bulabiliriz?

- a) Resmî Gazete
- b) Düstur
- c) Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi
- d) Danışma Meclisi Tutanak Dergisi
- e) Yürürlükteki Kanunlar Külliyesi

SORU 1.4: Aşağıdakilerden hangisi bir "monografi"dir?

- a) Yusuf Şevki Hakyemez, "2001 Yılında Yapılan Anayasa Değişikliklerinin Siyasal Parti Özgürlüğü Üzerindeki Etkileri", *Anayasa Yargısı*, Cilt 19, 550-572.
- b) Ergun Özbudun, *Türk Anayasa Hukuku*, Ankara, Yetkin Yayınları, Yedinci Baskı, 2002, 436 s.
- c) Murat Sevinç, "Güncel Gelişmeler Işığında 1982 Anayasasına Göre Cumhurbaşkanı", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt 57, Sayı 2, Nisan-Haziran 2002, s.107-135.
- d) Faruk Bilir, *Türkiye'de Milletvekiliği ve Milletvekiliğinin Sonu Ermesi*, Ankara, Nobel Yay. 2001, 194 s.
- e) Yavuz Sabuncu, *Anayasaya Giriş*, Ankara, İmaj Yayıncılık, Dokuzuncu Baskı, 2003, 360 s.

SORU 1.5: 1954 yılında kabul edilen bir kanun hangi tertip düsturda bulunur?

- a) Birinci Tertip
- b) İkinci Tertip
- c) Üçüncü Tertip
- d) Dördüncü Tertip
- e) Beşinci Tertip

SORU 1.6: *Resmî Gazete* hakkında aşağıdaki ifadelerden hangisi yanlıştır?

- a) Ankara'da Başbakanlık Kanunlar ve Kararlar Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanır.
- b) Kural olarak günlüktür.
- c) Gazete bayilerinde satılmaz. Abone olanlara gönderilir.
- d) Aynı gün çıkan ikinci sayısına "mükerrer" denir.
- e) *RG* harfleriyle kısaltılır